



עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

להסמיק 'אלק'ים' לאמת'

"ויקח קרח" (טז א)

דרש מרן החתם סופר:

"ויקח קרח" - בגימטריה 'אמת' (עם הפולג). מסמיכות מלים אלו למלים המסימות את פרשת שלח: "אני ה' אלקיכם", נוכל ללמד רמז לתקנת חקמים (בבכות יז א) בנוגע לקריאת שמע, להסמיק את תבת 'אמת' הפותחת את תפלת 'אמת ויציב וכו', לפסוק 'אני ה' אלקיכם' המסיים את פרשת ציאת שלפניה.

קבר 'צפונות' עמ"כ, מכת"ר רבי משה נובומסקטא תלמיד החתם סופר

על מה התפלל יעקב?

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי" (טז א)

"ולא הזכיר: 'בן יעקב', שבקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלקתם" (רש"י).

יש להבין: הלא הכל יודעים שלוי הוא בן יעקב, ומה הועילה תפלת יעקב זו?

פרש רבי יוסף פיימר רבה של סלוצק:

לא על כבודו התפלל יעקב, כי אם על גורל בני בניו, קרח ועדתו. שהרי אין לדמות עניו של חוטא הבא ממשפחה מיוחדת ומכבדת, לעניו של חוטא שגדל במשפחה זוויה. והרי הדברים מדקדקים בנפש תפלתו: "שלא יזכר שמו על מחלקתם", כלומר: שלא תתוסף עבדת היותם נושאים את שמו, כצאצאיו של יעקב, על עיון המחלקת שהנם כבר גנועים בו, ותגרם להחמרת ענינם.

דרשות ובאורים לתורה לרבנו יוסף מסלוצק אכן, אם כבר נזקק יעקב להתפלל על ענינה של מחלקת קרח ועדתו, מפני מה לא הוסיף והתפלל שתופר ותתבטל מחשבתם?

באר רבי משה לנדיוסקי ראש ישיבת ראד"ן:

ידע ידע יעקב כי תפלתו על בטול המחלקת לא תתקבל; הן מחלקת היתה ותהיה תמיד ב'ישראל, ואין בנתן לעוקרה מן העולם. לפיכך לא בקש כי אם שלא יהיו שמו מניח בתוכה.

החפץ חיים - תיו ופעלו ח"ג עמ' תתשא

כל העדה כלם קדישים'

"כי כל העדה כלם קדישים" (טז ג)

מעשה גרב שהדמו לבית הפנסת הגדול בקיב תקופה קצרה לאחר סיום מלחמת העולם הראשונה. לרב פליאטו, היה בית הפנסת הגדול ריק ברבו, ואף מתי המעט המתפללים שהיו בו, אמרו כלם קדיש יתום בסיום התפלה.

עמד אותו רב ותהה בחששו: "מי יודע שמוא עקב מארעות המלחמה לא נותרו בעיר כי אם מתי מעט, ואלו אומרים קדיש בעבור קרוביהם?".

מששאל על כך את פי הגבאי, השיבו הלה במבוכה: "לדאבוני, כך הוא מנהגם של בני עירנו פיוס; לתפלה באים רק החזקים באמירת קדיש על קרוביהם, וכל היתר יסוקים במלאכתם...".

מששמע זאת הפטיר הרב באנחה: "על כגון זו אפשר לקרא את הפסוק: 'כי כל העדה כלם קדישים' - אין בהם אלא 'בעלי קדישים'...".

פר' ישראל [ר"י בודנשטיין מפלונסק] עמ' מד

קרח לא ערף 'חשבון נפש'

"כי כל העדה כלם קדישים" (טז א)

"והוא היה מתכונן לדחותם, שמוא יחזרו בהם" (רש"י).

אמר רבנו פינחס מקורז'י:

בדבריו רמז רש"י לדברי הזהר בפרשתנו (קמח א): "מי שהאזין בעל חשבון הנפש [מארי דחושבנא] בכל לילה טרם שישיכב וישן עליו לעשות חשבון על המעשים שעשה כל אותו יום, וישוב בתשובה על חטאיו ויבקש רחמים...".

הסבה שעצתו זו של משה לא הועילה, היתה משום שקרח כלל לא הלך לישון אלא, "כל הלילה הוא הלך אצל השכטים ופתה אותם... (רש"י להלן פס' יט).

אמרי פינחס

רזי אמונים

מרמזי אמן בפרשה

הסוד המכסה באמן

"והנה כסהו הענן וירא כבוד ה'" (טז ז)

"כסוהו" בגימטריה 'אמן'. והנה, בתקוני הזהר (מ א) מובא כי 'אמן' הנה בגימטריה של שני השמות - הוי"ה ואדנ"י. ונתן לפרש כי סוד זה נרמז כאן: "והנה כסהו הענן" - סודותיה של תבת אמן מכסים וכמוסים, אולם המקפיד על ענינה בכונה פתקנה, זוהי והנם מתגלים לו - "וירא כבוד ה'" בשני השמות הכלולים בה.

פרפראות לחקמה' עמ' צט

הגדול מחברו - ענו מחברו

"המעט מכס פי הבדיל אליה ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משכן ה'... ובקשתם גם כנה" (טז ט)

לכאורה צריכה היתה התורה לכתב: 'המעט לכם', ומהו פשר לשון: 'המעט מכס'?

פרש רבנו פינחס הלוי הורוביץ בעל ה'הפלאה': ככל שהאדם גדול ומכבד יותר, כן גדלה חובתו להשפיל ולהכניע עצמו לפני ה', כפונא בגמרא (ברכות לד ב): בעוד האדם מן השורה משתחוה בתפלת שמונה עשרה רק בברכות 'אבות' ו'מודים' - בתחלתו ובסופו, הנה הגדול, לרב גדלותו, היה משתחוה בנוסף בסוף כל אחת מברכות שמונה עשרה, ואלו המלך שכתבו גדול מכלם, היה משתחוה אף בתחלתו.

זוהי טענת משה לעדת קרח: "המעט מכס... - וכי כבר מעטתם מכבודכם כראוי למעמד הגדול שזכיתם לו כליו, עד שהנכם מבקשים עתה, לעלות בדרגה ולשמש בכהונה?"

פנים יפות'

תפלה מתקנת מחצה

"אל תפן אל מנחתם" (טז ט)

בשם רבנו חיים ויטל הובא כי נשמות דתן ואבירם התגלגלו בשני הפרים שהקריבו בהר הפרקל בוכות הנודע שהיה בין אליהו הנביא לנביאי הבעל; נשמתו של דתן התגלגלה בפרו של אליהו הנביא, ונשמתו של אבירם - בפרם של נביאי הבעל, ועל ידי קדוש שם שמים שנעשה בהם נתקן חטאם.

הוסיף ואמר מרן בעל 'שבט הלוי':

אף כי באותו מעמד נתקן חטאם, בכל זאת הועילה בקשת משה: "אל תפן אל מנחתם" וגרמה לכך שרם 'מנחתו' של דתן (נשמתו שהתגלגלה בפרו של אליהו) התקבלה ונתקנה בשלמות בעלות הפר השמימה, ואלו 'מנחתו' של אבירם לא נתקנה בשלמות, וכפי שאמרו חקמים (דב"ר ח א): "תפלה עושה מחצה".

חסד לאברהם [לר"א אוליא] מענו א נהר כה; פרדס יוסף החדש'

תפלה שאינה שגורה

"הרמו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם פרגע ויפלו על פניהם" (טז ז)

מפני מה בפעם הזאת לא התפללו משה ואהרן בעבור העדה, כפי שהתפללו לעיל (טז כא), כאשר אמר להם הקדוש ברוך הוא בנפש כמעט זהה: "הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם פרגע?"

פרש בעל הטורים:

אף עתה בקשו משה ואהרן להתפלל, אולם נוכחו מיד לראות שאין התפלה שגורה בפיהם, וכיון שכך הבינו שאין היא מקבלת לפני המקום, כדברי רבי חנינא בן דוסא (ברכות לד ב): "אם שגורה תפלתו בפני ידע אני שהוא מקבל [שהחולה יחיה], ואם לאו יודע אני שהוא מטרף [שהחולה ימות]".

ואכן, משראה משה כי כך הם פני הדברים, הורה מיד לאהרן: "קח את המחטה... וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף" (טז ט).

ביום ד' ז' בתמוז יחול יומא דהולולא של הרבי

בעל 'לב שמחה' מגור זי"ע.

הרבי זצ"ל חבב ויקר עד מאד את מצוות עניית אמן.

וכך אמר 'לב שמחה' פר' כי תבא):

"איתא במדרש (דברים רבה ז א): 'אין גדול לפני הקדוש ברוך הוא יותר מאמן שישאל עונים, אולי צריך העולם להתעורר יותר, ולידע גדל חשיבות ומעלת עניית אמן, העולם אין יודעים במה זכו [וואס מפארמאג'ט], דכר גדול כזה פענית אמן...".

איננו יודעים במה זכינו...



קריאת שמע - פרישת יהיה אם שמע' (יב)

חנוך לתורה מגיל הניקוח

בשונה מרב המצוות, אשר אין חובה להרגיל את הקטן לקיימן בטרם הגיע לגיל חנוך, התייחדה מצוות האב ללמד את בנו תורה, שהיא מתחילה מגיל קטן ביותר. וכלשון הספרי: "כש'התינוק מתחיל לדבר".

דרשו חכמינו זכרונם לברכה (ספרי עקב טו): "ולמדתם אתם את בניכם... מכאן שכלש'התינוק מתחיל לדבר, אביו מדבר עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה. ואם אין מדבר עמו בלשון הקדש ואין מלמדו תורה, ראוי לו כאלו קוברו, שנאמר: ולמדתם אתם את בניכם... למען ירבו ימיכם וימי בניכם, אם למדתם אתם את בניכם - ירבו ימיכם וימי בניכם, ואם לאו - יקצרו ימיכם, שפך דברי תורה נדרשים שמפלה לאו אתה שומע הן ומפלה הן - לאו".

עוד מצינו בגמרא (ספח מב א) לגבי חובת האב כלפי בניו: "... יודע לדבר, אביו מלמדו תורה... תורה מאי היא: 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב'. וכן פסק הרמב"ם (מלמד תורה א ו): "מאימתי אביו חייב ללמדו תורה, משיתחיל לדבר מלמדו תורה: צוה לנו משה ושמע ישראל, ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים עד שיהיה בו שש או שבע...".

ובמסכת קדושין (א ל) אמרו: "שכל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו למדו לו ולבנו ולבן לבנו עד סוף כל הדורות... כל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני".

לא לחנם אמרו פ' דוקא ביחס לחובת האב כלפי בנו, וכפי שאמרנו בשם האדמו"ר מהרי"ד ממעלות: מה שהאב מלמד את בנו בחדש אחד אין המלמד יכול ללמדו בחדשים, שכן אם התורה צוהה "ולמדתם אתם את בניכם, בודאי שכחו של האב יפה בלמודו בנו וימר מפל אדם אחר, וסגולה היא שהתורה תפריה ותרגה בו (דא"ש גולת אריאל עמ' 241).

חנוך לעגית אמן

כאן המקום לצנן שמצינו מצוה נוספת שחובת החנוך לגביה מתחילה מגיל קטן ביותר, הלא היא מצוות עגית אמן, וכפי שפסק הרמב"ם (מכז טו): "וילמד בניו הקטנים שיענו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן, יש לו חלק לעולם הבא".

מקור דברי הרמב"ם בדברי הגמרא (סנהדרין ק"ג א): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? ... נתן משום רבי מאיר: משעה שיאמר אמן, שנאמר (שעיה כו ב): 'פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים', אל תקרי 'שומר אמונים' אלא שאומר 'אמן'".

וכך כתב החפץ חיים בענין זה: "תחז אהרי מלפדים הנוצעים לממחים באמונתם וידועים לראי ה' ומקדקים במצוות ובמילי דרבנן, שהיו האבות בטוחים בהם שייחנכו את בניהם באהבת תורה ויראת שמים, במוסר ובמדות טובות. ושישגיחו להרגיל את הבנים במשמרת המצוות והמנהגים לפי דרכם, כגון בכרפת הנהגים ובעגית אמן... באפן שההרגל מלמדותם יהיה בהם לטבע שני עד שגם כי יזקינו לא יסורו ממנו" (חומת הדת' חמית הספר אות ב).

שנוי הפתוב מיחיד לרבים

רבים מהמפדשים תמהו: מפני מה פתח הפתוב בלשון רבים: "ולמדתם אתם..." וסיים

בלשון יחיד: "בשבתך... ובקחתך... ובשכבך ובקומך"?

תשובות רבות נתנו לכך, להלן יובאו מקצתן: א. המקבל רבי מודכי הפהו מחכמי צפת בתקופת האר"י הקדוש, פרש: לאחר שהורחה התורה לאב: "ולמדתם אתם את בניכם" - צווי המתחיס לבנים וכן לתלמידים שנקראו 'בנים'. המשיכה ואמרה, פי אם יקיים האב צווי זה, אזי למודם של הבנים והתלמידים יקפו לזכותו, וככ'כול ימשיך האב "לדבר בך" - בדברי התורה: "בשבתך בבייתך" - בעולם הזה, ובכלכתך בדרך" - לבית עולמה, "ובשכבך" - שבכל פעם שיאמרו דבר בשמך, יהיו שפתותיך דובבות בקר, "ובקומך" - זכות זו תעמד לך לתחית המתים.

ב. היכתב סופר' (עקב) באר: התורה באה ללמדנו את הדרך הנאותה שבאמצעותה נוכל להעניק חנוך אמתי ונצחי לילדינו: אי די בכך שבהמצאם בסמוך אלינו ידבקו בדרך התורה מתוך יראתם מאתנו; עלינו להאחיב עליהם את התורה ולחבבה על לבם, באפן שימשיכו לדבק בה אף כשיענינו אינן צופות בהם.

על פ' דקדקה התורה וכתבה: "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם", וכיצד תדעו אם עשיתם זאת באפן הנכון? אם גם "בשבתך בבייתך ובכלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" - בצינים שעיניך אינן פקוחות עליהם, גם אז ימשיכו להגות פתורה. אם אכן כן, אות הוא כי הנכתם אותם בדרך הנכונה.

כך מספר על הגר"ח מבריסק, שהיה נוהג לשלח את בניו לשליחיות שונות ודוקא בשעה שהיו שקועים בעמק העיון, וזאת כדי להרגילם שלא להסיח דעת משקיעותם בלמוד אף בהיותם טרודים בטרח הדרך (חנוך יסוראל ח"ב ז' ב).

והרי הדברים תואמים למה שהעיר הרמב"ן בפרושו לתורה, כי בפרט זה מצינו חלוק בין פרשה ראשונה של קריאת שמע לפרשה שניה: בפרשה הראשונה מורה לנו התורה ודברת בם, שאנו עצמנו נדבר בדברי התורה, אולם בפרשה השניה היא מוסיפה ומצוה אותנו: "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם", כלומר, לא די בכך שתלמדו את בניכם את התורה, עליכם להאחיב אותה עליהם, עד שמרב שקטם ואהבתם ירצו מאליהם לדבר ולעסוק בה בכל רגע פנוי.

ג. בעיון תפלה' (אוצר התפלות) פרש, כי פסוק זה הנו הוראה מיחידת לב, שאף אם הוא שוכר לבנו מלמד כמנהגו של עולם, בכל זאת לא יסיח דעת מלחנכו ולא לפו בינה בעצמו בכל זמן פנוי שייכל לעשות זאת, כגון: "בשבתך בבייתך, ובכלכתך בדרך, ובשכבך ובקומך" - את שעות הפנאי הללו יקפיד האב לנצל לטובת למוד עם בנו, כפי דרגתו והשגתו.

ובעל 'שבט מיהודה' (דריש לשבת הגדול) הוסיף ואמר בדרך צחות, כי פני שאמרו בגמרא (ברכות יד א): "כל הקורא קריאת שמע בלא תפלו, כאלו מעיד עדות שקר בעצמו", כך כל מי שקורא קריאת שמע, ואינו מלמד את בנו תורה כאלו מעיד עדות שקר באמרו: "ולמדתם אתם את בניכם".

אמן בקול נעים

המפתח, שלא צפה לתשובה זאת כלל ועקר.

"ומה בדבר הרופא?", חזר האב והקשה במבוכה.

"הקפד על עגית אמן", חזר ר' חיים. "הואיל ותלמיד חכם אתה, עסק בענין זה של עגית אמן וכתב ברור הלכתי בנושא זה".

האב לא שאל שאלה נוספת. במהרה סב על עקבותיו ויצא ממעון קדשו של הרב בדומיה ובתכונה.

פעמיים הולכיהו לבית המדרש. הוא ערס על השלחן שמולו ספרים רבים. שקע בעמק עיניה של סגיאה במסכת פסחים, וארג אותה לסגיאה במסכת ברכות. ספרי הראשונים והאחרונים, שות"ם ופוסקים רבים נפתחו למולו, והוא ישב ברכוז רב והעלה את חדושי על הכתב...

פרק הצטורף לפרק, לבנה הנחה על גבי אר"ם. המאמר התורני קרם עור וגידים, התפתח, העלה ענפים ושריגים, עד שהברור ההלכתי עמד משלם על תלו. מסקנות ההלכה יצאו ברורות ומסודרות, דבר דבור על אפניו לפי שיטות הראשונים, ומאירות כנתינתן מסיני.

כמה שבועות שלמים של עמל ויגיעה, השקיע האב המסור בכתיבת המאמר התורני עד שברף על המגמר.

ביום סיום כתיבת חבור בנושא 'אמן' פנה אליו בנו יוס'לה בשאלה: "אבא, מה אתה לומד?"

צעקה מבלטה מפי האבא: "יוס'לה! חזר שוב, מה שאלת? שאל מפתע עד עמקי נשמתו.

"שאלתי אותך: מה אתה לומד עכשו", אמר-שאל יוס'לה בפשטות כשדבורו שוטף, חד וברור.

הפעם, היה זה אביו הנדדה שהתקשה להוציא מפיו מלה. המלים הקולחות שיצאו מפי בנו בראף ובמהירות נשמעו לו כשיירה מפלאה. הגמגום התאדה, ככ'כול לא היה מעולם. השאלה ששאל אותו יוס'לה, היתה רק התחלה לראף משפטיים חדים וברורים, ללא שמץ של זכר לגמגום שתקף אותו בתקופה האחרונה.

הוא ורעייתו הנרגשת לגדל הנס, ערכו סעודת הודיה שבה נאמרה תפלת 'נשמת' בהלל והודיה לקדוש ברוך הוא. תפלה שאלה הצטרף בהם שרפא בקולו הצלול והנעים. בנוסף לסעודת ההודיה, החליטו לפרסם את ספורם האישי. להודיע לכל את גדל מעלתה של עגית אמן והתעסקותו בהלכותיה לתשובה בכל עת צרה וציוקה.

אנו זכינו לשמש צנור וכלי להעביר הלאה את הודאתם הנרגשת לבורא העולמים.

מפי בעל המעשה